

P O Ë Z I E V E S P E R
MARTINIKERK GRONINGEN

29 juni 2014

V U U R

voorbereiding
Marian van der Schors, Henk van der Spoel

koor
Schola Gregoriaans o.l.v. Ton Tromp

VLAM

Schuimende morgen

en mijn vuren lach
drinkt uit ontzaggelijke schalen
den opalen dag

Hendrik Marsman
Verzen, 1923

'PARADISE REGAINED'

De zon en de zee springen bliksemend open:
waaiers van vuur en zij;
langs blauwe bergen van de morgen
scheert de wind als een antilope
voorbij.

zwervende tussen fonteinen van licht
en langs de stralende pleinen van 't water,
voer ik een blonde vrouw aan mijn zij,
die zorgeloos zingt langs het eeuwige water

een held're, verruk'lijk- meeslepde wijs:

'het schip van de wind ligt gereed voor de reis,
de zon en de maan zijn sneeuw witte rozen,
de morgen en nacht twee blauwe matrozen –
wij gaan terug naar 't Paradijs'.

H. Marsman, 1927
Uit: *Verzameld werk*

Als kind de tafel afruimen en dan in één keer
zoveel mogelijk borden, bestek en pannen naar de keuken brengen.
In het vuur van mijn geestdrift ging er wel eens wat mis.
Dan viel er iets aan diggelen.
Wat *bezielt* je toch ook, zei mijn moeder dan.

Een betrekkelijk onschuldige uitdaging,
de gedachte dat het mij wel ging lukken.
Een bevlieging.

Bezieling, geestdrift, vuur.
Voor even, zoals een strovuur kort en hevig brandt.
Of voor langer, zo lang soms dat je geen vuur meer ziet,
het smeult,
en voor je erop bedacht bent
kan het lichterlaaie ontvlammen.
In jezelf of bij anderen,
of tussen volken.

Kennelijk kan het levensgevaarlijk zijn.
Zeker als het om heilig vuur gaat.
We kunnen die beelden niet meer uitwissen,
we hebben ze voor ogen:
brandende boeken, brandende dorpen,
de kruistochten toen en nu.
Fanatisme dat slachtoffers maakt.
Vuur ten koste van.
Drift zonder geest.

Dat is toch niet het vuur waar Jezus het over heeft in het
Lucasevangelie,
de tekst die net gezongen is in de antifoon:
*Ik ben gekomen om op aarde een vuur te ontsteken
en wat zou ik graag willen dat het al brandde.*

Vuur is helemaal niet zo'n gemakkelijk element.
Het geeft warmte,
Het brengt helderheid als een licht.
Het zuivert, maar het kan ook vernietigen.
Goud, in vuur gelouterd,
maar ook de as van de verbranding.
Kun je aan vuur ten onder gaan?
Onze uitdrukkingen zijn er wel naar.

Verteerd door haat, zoals je dat ziet op het journaal.
Verteerd door angst, zoals je dat ziet bij bedreigingen.
Spijt en schaamte,
en zelfs liefde kan je verteren.

Bezieling.
Het kan je tot grote hoogten opzwepen,
tongen van vuur,
zoals met het pinksterfeest,
geestdrift ten top.

Het kan je ook uitputten,
leeghalen,
dat het lijkt alsof er niets van je overblijft,
dan ben je moe, opgebrand, burn-out.

Maar als het lijkt alsof er niets van je overblijft,
blijft er dan niets van je over?

Afgelopen week is in Serajewo de aanleiding,
het begin van de Eerste Wereldoorlog herdacht.
Een oorlog met gruwelijke ontreddering en eindeloze doden.

In veel van zijn poëzie stelt de dichter Marsman zich teweer
tegen die ontreddering en tegen die dood.
Met krachtige beelden, vitaal, groots en meeslepend.
Tegen de dood waar hij zo bang voor is:

ik kan hem niet zien,

ik kan hem niet zien,

maar ik voel hem achter mij staan

hij is misschien rakelings langs mij heen gegaan,

hij sluipt op zwarte geruisloze voeten onzichtbaar

achter het leven aan.

Is *Paradise regained*,
een verweer tegen de dood?
Het hervonden paradijs.
Opnieuw de plek bereiken
waaruit je ooit verdreven bent?

Het past wel goed bij de zomer, dit gedicht.
Het doet haast mythisch aan,
met die kosmische uitbundigheid,
die vitaliserende explosie van water, licht en vuur,
die uitbarsting van leven,
dat blauw van de bergen als de toppen van het geluk.

Wie weet staat u deze zomer nog aan de Waddenzee, of de Noordzee,
of de Middellandse Zee, of aan de oceaan.
En dan deze regels:

*De zon en de zee springen bliksemend open:
waaiers van vuur en zij;
langs blauwe bergen van de morgen
scheert de wind als een antilope
voorbij.*

Halverwege de 17^e eeuw schreef John Milton *Paradise Lost*.
Het Verloren Paradijs.
Over de gevallen engel Lucifer
die later als een slang Eva verleidde in het paradijs.
Toen kwam de verdrijving, de verbanning naar buiten,
naar een wereld met schuld, schaamte en dood.

Is *Paradise regained* het tegenverhaal?
Een stormachtig oerbegin,
een wording, maar dan niet met Eva die verleid wordt,
maar met een blonde vrouw aan je zij
die zorgeloos zingt langs het eeuwige water?

Het Paradijs zelf blijft afwezig in dit gedicht.
Het wordt niet getoond, beschreven of ingevuld.

Maar *het schip van de wind ligt gereed voor de reis*.

Is het de bezieling die het paradijs bereikbaar maakt?
Is die *held're, verruk'lijk-meeslepemde wijs*
de poëzie zelf,
als een haast weerloos verweer tegen de verdrijving,
als inspiratie,
als vuurkracht van leven?

Sinds *Paradise Lost*
leven we (met een zin van Oosterhuis)
in de schaduw van de dood.

Van welk vuur kunnen wij dan leven,
wat steekt ons aan?
Wat bezielt ons?

*Ik ben gekomen om op aarde een vuur te ontsteken
en wat zou ik graag willen dat het al brandde.*

Vuur van hoop, vernieuwing, leven.
Vuur van saamhorigheid.
Vuur van eerbied voor de ander,
voor de aarde.
En ook dit:
van eerbied voor jezelf.

Er wacht in ieder mens een lied,
een aanstekelijk lied,
met een held're, verruk'lijk-meeslepende wijs.

Zou dat zo zijn?
Of hoor je 't niet?

Of kan het niet,
een levenlang leven
op de vleugels van een lied?

Psalm 146

Laat mij maar zingen, zolang het nog kan.
Laat mij toch zingen zolang ik nog ik ben
bij mijn verstand en bij stem.
Wie zal ik zingen? Jou zal ik zingen,
geen andere, geen vreemde,
jou, alleen jou, en weer jou

die aan de hemel die gloeiende gozer ...
die aan de tronken de twijgen ...
die de zeeën doorklieft dat ze golven
eeuwige trouw.

Zolang de aarde nog rond is
en vrede een vierkante cirkel
laat mij toch zingen, mijn hart op mijn tong.

Zolang de oorlogen duren, de levenden sterven,
de doden niet opstaan,
laat ons nog zingen met morgengoudlippen
uit avondroodkelen

de eeuwige woorden van liefde en vrede –
van jou, alleen jou, en weer jou.

Dat je zal zijn
die je gezegd hebt te zijn:
brood voor hongerdieven
licht voor blinden
voor vluchtelingen toevlucht, overal
zoals je gezegd hebt: ik zal.

Laat mij maar zingen. Laat ons toch zingen
van ongeschonden landschap
en geen kind meer kwijt.
Ploert en schender zijn voorbij,
alle dingen nieuw,
met zachtmoedig licht geladen elke batterij,
zout en honing, brood en wijn in elke woning
en de klokken slaan gerechtigheid.

Zal er ooit nog, toch, een koning zijn,
een hoogste majesteit,

dan jij, en jij alleen en weer jij,
voor altijd.

Huub Oosterhuis,
Halverwege, hertaling